

**MAKTABGACHA TA’LIM MUASSASALARIDA TABIAT BILAN
TANISHTIRISH MASHG‘ULOTLARINI REJALASHTIRISH VA TASHKIL
QILISH**

Xalmatov Misliddin Muxammadovich

*University of economics and
“Maktabgacha ta’lim” kafedrası
kafedrası v.b.dotsenti, biologiya
fanlari bo‘yicha falsafa fanlari doktori (Ph.D)
E-mail: mr.kholmatov1986@mail.ru*

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarni tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini rejalashtirish va tashkil etishning pedagogik asoslari yoritilgan. Tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarining mazmuni, maqsad va vazifalari, rejalashtirish tamoyillari hamda mashg‘ulotlarni tashkil etishning samarali usullari tahlil qilingan. Shuningdek, bolalarda ekologik bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishda kuzatish, ekskursiya, tajriba va didaktik o‘yinlardan foydalanishning ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqot natijalari tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini puxta rejalashtirish bolalarning ekologik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar

maktabgacha ta’lim, tabiat bilan tanishtirish, mashg‘ulot, rejalashtirish, ekologik tarbiya, kuzatish, ekskursiya, didaktik o‘yin, ekologik madaniyat.

Abstract

This article discusses the pedagogical foundations of planning and organizing nature education activities in preschool educational institutions. The content, objectives, principles of planning, and effective methods of organizing nature-related activities are analyzed. The importance of observation, excursions, experiments, and didactic games in developing children's environmental knowledge, skills, and competencies is highlighted. The findings indicate that systematic planning of nature education activities contributes significantly to the development of environmental culture among preschool children.

Keywords

preschool education, nature education, lesson planning, environmental education, observation, excursion, didactic games, environmental culture.

Kirish

Maktabgacha ta’lim tizimida bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularda tabiatga nisbatan ongli va mas’uliyatli munosabatni shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiat haqidagi dastlabki tasavvurlarni

hosil qilish, ekologik madaniyatni rivojlantirish hamda atrof-muhitni asrashga oid ko‘nikmalarni shakllantirish tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlari orqali amalga oshiriladi.

Tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlari bolalarda tabiat hodisalari, o‘simliklar va hayvonot dunyosi haqidagi bilimlarni kengaytiradi, ularning bilish faoliyatini rivojlantiradi hamda estetik tarbiyasini boyitadi. Mazkur mashg‘ulotlarning samaradorligi esa ularni to‘g‘ri rejalashtirish va pedagogik jihatdan puxta tashkil etishga bog‘liqdir.

Maktabgacha ta‘lim muassasalarida tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini rejalashtirish davlat o‘quv dasturlari, bolalarning yosh va individual xususiyatlari hamda ta‘lim-tarbiya jarayonining maqsad va vazifalariga muvofiq amalga oshiriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Bolalarni tabiat bilan tanishtirish metodikasi bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ushbu yo‘nalishning pedagogik ahamiyatini ko‘rsatadi. F.R. Qodirova, Sh.A. Sodiqova, N.M. Qayumova, S.N. Nikolaeva va boshqa olimlar maktabgacha ta‘limda ekologik tarbiyaning mazmuni va metodlarini ishlab chiqqanlar.

Tadqiqotlarda tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlari bolalarda ekologik ong, kuzatuvchanlik, tafakkur va tabiatga mehr-muhabbatni shakllantirishning muhim vositasi sifatida e‘tirof etiladi. Olimlarning fikricha, mashg‘ulotlarning samaradorligi ularni rejalashtirish sifati va ta‘lim metodlarining to‘g‘ri tanlanishiga bog‘liq.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini tashkil etish bo‘yicha mavjud ilmiy-metodik manbalar o‘rganildi.

Tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarining maqsad va vazifalari

Maktabgacha ta‘lim muassasalarida tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlari quyidagi maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladi:

- bolalarda tabiat haqidagi dastlabki ilmiy tasavvurlarni shakllantirish;
- ekologik madaniyatni rivojlantirish;
- tabiatga mehr va g‘amxo‘rlik hissinini tarbiyalash;
- kuzatuvchanlik va bilish faolligini rivojlantirish;
- tabiatni asrashga oid amaliy ko‘nikmalarni hosil qilish.

Mazkur maqsadlardan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilanadi:

- o‘simlik va hayvonlar haqida bilim berish;
- fasllar va tabiat hodisalari bilan tanishtirish;
- ekologik tarbiya elementlarini shakllantirish;
- bolalarda mehnat malakalarini rivojlantirish;
- estetik did va tabiat go‘zalligini his etish qobiliyatini tarbiyalash.

Tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini rejalashtirish tamoyillari

Mashg‘ulotlarni rejalashtirishda quyidagi pedagogik tamoyillarga amal qilish zarur:

Ilmiylik tamoyili

Bolalarga beriladigan bilimlar ilmiy jihatdan to‘g‘ri va yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi kerak.

Tizimlilik va izchillik tamoyili

Mashg‘ulotlar oddiydan murakkabga, yaqin atrofdagi tabiat obyektlaridan kengroq ekologik tushunchalarga qarab tashkil etiladi.

Mavsumiylik tamoyili

Tabiat bilan tanishtirish ishlari yil fasllariga mos ravishda rejalashtiriladi.

Faollik tamoyili

Bolalar kuzatish, tajriba va amaliy faoliyatlarda faol ishtirok etishlari lozim.

Ko‘rgazmalilik tamoyili

Mashg‘ulotlarda tabiiy materiallar, rasmlar, videolar va tabiat obyektlaridan foydalanish samaradorlikni oshiradi.

Tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini rejalashtirish shakllari

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rejalashtirish quyidagi shakllarda amalga oshiriladi:

Yillik reja

Yillik rejada fasllar bo‘yicha o‘rganiladigan mavzular, ekskursiyalar va ekologik tadbirlar belgilanadi.

Oylik reja

Har bir oy uchun tabiat bilan tanishtirishga oid mashg‘ulotlar mazmuni va shakllari aniqlashtiriladi.

Haftalik reja

Haftalik rejada kuzatishlar, suhbatlar, tajribalar va o‘yinlar ketma-ketligi belgilanadi.

Kundalik reja

Mashg‘ulotning maqsadi, vazifalari, metodlari, jihozlari va kutilayotgan natijalari ko‘rsatiladi.

Tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini tashkil etish metodlari

Kuzatish metodi

Kuzatish bolalarning tabiatni bevosita idrok etishini ta’minlaydi. Fasllar almashinuvi, ob-havo o‘zgarishlari va tirik tabiat obyektlarini kuzatish ekologik bilimlarni boyitadi.

Suhbat metodi

Mashg‘ulot davomida tarbiyachi savol-javoblar yordamida bolalarning bilimlarini mustahkamlaydi.

Ekskursiya

Ekskursiyalar bolalarning tabiat bilan bevosita muloqotini tashkil etadi va ekologik tasavvurlarini kengaytiradi.

Tajribalar

Suv, tuproq, havo va o‘simliklar bilan bog‘liq oddiy tajribalar bolalarning qiziqishini oshiradi.

Didaktik o‘yinlar

O‘yin faoliyati bolalarda ekologik tushunchalarni qiziqarli shaklda shakllantiradi.

Mashg‘ulotlarni tashkil etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar

Zamonaviy ta’lim texnologiyalari tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Quyidagi texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq:

- interfaol metodlar;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari;
- loyiha metodi;
- muammoli ta’lim;
- STEAM elementlari;
- ekologik mini-loyihalar.

Bunday texnologiyalar bolalarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va ta’lim jarayoniga qiziqishini oshiradi.

Rasm. Maktabgacha ta’lim muassasalarida tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini tashkil qilish

Tabiat burchagining mashg‘ulotlardagi o‘rni

Tabiat burchagi bolalarni tabiat bilan tanishtirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Tabiat burchagida turli gullar, akvarium, qushlar yoki boshqa tirik tabiat obyektlari joylashtirilishi mumkin.

Bolalar tabiat burchagida:

- o‘simliklarni sug‘oradilar;
- gullarni parvarish qiladilar;
- hayvonlarga g‘amxo‘rlik qiladilar;
- kuzatish kundaliklarini yuritadilar.

Natijada ekologik mas’uliyat va mehnat ko‘nikmalari rivojlanadi.

Natijalar va muhokama

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini tizimli rejalashtirish va samarali tashkil etish bolalarning ekologik bilimlari hamda ekologik madaniyatini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Mashg‘ulotlarda kuzatish, ekskursiya va amaliy faoliyatlarning muntazam qo‘llanilishi bolalarning tabiat haqidagi tasavvurlarini kengaytiradi, bilish faolligini oshiradi va tabiatni asrashga bo‘lgan ehtiyojni shakllantiradi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta’lim jarayonining sifatini oshirib, bolalarning mustaqil va ijodiy faoliyatini rivojlantiradi.

Xulosa. Maktabgacha ta’lim muassasalarida tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarini rejalashtirish va tashkil etish ekologik tarbiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Mashg‘ulotlarni ilmiylik, tizimlilik, mavsumiylik va ko‘rgazmalilik tamoyillari asosida rejalashtirish bolalarda tabiat haqidagi bilimlarni samarali shakllantirish imkonini beradi.

Kuzatish, ekskursiya, tajriba va didaktik o‘yinlardan foydalanish bolalarning ekologik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Kelgusida ekologik ta’limning innovatsion texnologiyalarini keng qo‘llash va ota-onalarni ushbu jarayonga faol jalb qilish tabiat bilan tanishtirish mashg‘ulotlarining samaradorligini yanada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.Q., A‘zamova M.N. *Maktabgacha pedagogika*. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2019.
2. Sodiqova Sh.A. *Maktabgacha pedagogika*. – Toshkent: Tafakkur sarchashmalari, 2013.
3. Qayumova N.M. *Maktabgacha pedagogika*. – Toshkent: TDPU, 2013.
4. Hasanboyeva O.U. *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Xoliqov A.A. *Pedagogik mahorat*. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018.
6. Nikolaeva S.N. *Metodika ekologicheskogo vospitaniya doshkolnikov*. – Moskva: Akademiya, 2019.
7. Veretennikova S.A. *Oznakomlenie doshkolnikov s prirodoy*. – Moskva: Prosveshcheniye, 2018.
8. Poddyakov N.N. *Razvitie poznavatelnoy aktivnosti doshkolnikov*. – Moskva: Akademiya, 2017.
9. Vygotskiy L.S. *Pedagogicheskaya psixologiya*. – Moskva: AST, 2019.
10. Montessori M. *The Absorbent Mind*. – New York, 2015.
11. Piaget J. *The Child and Reality*. – London: Routledge, 2018.
12. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
13. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. *Ilk qadam davlat o‘quv dasturi*. – Toshkent, 2022.
14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sohasiga oid farmon va qarorlari.
15. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. – Paris, 2020.